

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme

POLİTİKADA İYİLİK HALİ

Haziran 2022

İLETİŞİM

+90 546 905 25 19

https://politikadaiyilikhali.org/tr_tr/

HAZIRLAYAN

Ali Yalçın Göymen

GÖRÜŞMECİLER

Evin Işık, Melis Berk, Nuray Kılıç

EDİTÖR

Gülnur Elçik

İçindekiler

Grafik Listesi:	4
1. Araştırma Özeti	5
2. Türkiye’de Politika ve Ekonominin Aktivistlerin İyilik Halleri Üzerindeki Etkileri	7
2.1. Kişisel Etkileşim	7
Politik Durum	7
Ekonomik Durum	9
2.2. Toplumsal Etkileşim	10
Politik Durum	10
Ekonomik Durum	11
2.3. Politik ve Ekonomik Koşulların Etkileri Karşısında Aktivistlerin Geliştirdiği Başa Çıkma Stratejileri	13
3. Aktivizmin ve Örgütlenmelerin İyilik Hali Üzerindeki Etkisi	15
3.1. Aktivizm ve Fiziksel, Zihinsel ve Ruhsal Özgüçlenme	15
3.2. Siyasi Partiler ve Politik İyilik Hali	17
3.3. Örgütlenmeler ve Politik İyilik Hali	18
Türkiye’de Örgütlenmeler ve İyilik Hali	19
Örgütlenme Sorunları	20
Görev Paylaşımı	21
Ahlakçılık Sorunu	22
3.4. Başa Çıkma Stratejileri ve Geleceğe Dair Beklentiler	23
Sonuç	26

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

Grafik Listesi:

Kutuplaşma Fenomeninin Aktivistler Üzerindeki Etkisi	6
Aktivizm Faaliyeti Yüzünden Toplumsal İlişkiler Açısından Sorun Yaşama Oranları	7
Aktivistlerin Bireysel Olarak Toplumsal Mücadeleye Yaptıkları Etki Hakkındaki Görüşleri	8
Aktivistlerin İçinde Bulundukları Mücadelelerin Türkiye Siyaseti'ne Etkisi Hakkındaki Görüşleri	8
Aktivistlerin Çalışma Rejimi	9
Aktivizm Faaliyeti ile Toplumsal İlişkilerin Güçlenmesi Arasındaki İlişki	10
Aktivizm Faaliyetlerinin Aktivistlerin Aile ve Arkadaşlarıyla Olan İlişkileri Üzerindeki Etkisi	10
Aktivistlerin Politik Çalışmaları Nedeniyle İşyerlerinde Sorun Yaşam Oranları	11
Örgütlenmelerin İş Bulma ve Emek Süreçleri Konusunda Aktivistlere Destek Sunma Durumu	12
Aktivistlerin Ahlakçılık ve Cinsiyetçiliğin Artışı Hakkındaki Görüşleri	13
Ahlakçılık ve Cinsiyetçiliğin Aktivistler ve Örgütleri Üzerindeki Etkileri	13
Aktivistlerin Siyasi Partilere Bakışı	18
Aktivistlerin Parti Üyeliği Fikrine Bakışları	18

1. Araştırma Özeti

Türkiye’de Politik İyilik Halinin Quir Feminist Perspektifle Güçlendirilmesi başlıklı çalışmamız kapsamında “Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali” üzerine bir araştırma yaptık. Araştırmamız kapsamında aktivistlerle yaptığımız saha çalışmasını iki katmana ayırarak yapılandırdık.¹ İlk kısımda ağırlıklı olarak kapalı uçlu sorulara yer verdiğimiz yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirdik. İkinci kısımda ise yarı yapılandırılmış görüşme süreci yürüterek derinlemesine analiz yapma fırsatı yarattık.

Yaşları 25 ile 69 arasında değişen 52 aktivistle görüştük. Bunların 45’i kendisini kadın, 6’sı erkek ve 1’i *non-binary*² olarak tanımladı. Görüştüğümüz kişilerin 28’i yüksek öğretim mezunu ya da öğrencisi iken, kalan 24 kişiden biri lise mezunu, diğerleri lisans mezunu. Bu kişilerin çoğunluğu İstanbul’da yaşarken, İstanbul’u Ankara ve İzmir takip ediyor. Bunlar dışında Hatay, Adana, Muğla, Aydın, Erzincan ve Kastamonu illerinden aktivistlerle görüşme gerçekleştirdik. Bu noktada araştırma küçük şehirlerde yaşayan aktivistlerin maruz kaldığı riskleri ve aktivistlerin geliştirdiği stratejileri ortaya koymak açısından yeterince güçlü bir çerçeve sunmadığını belirtmemiz gerekir.

Görüşme yapılan aktivistlerin toplumsal mücadele içerisinde geçirdikleri süre 3 yıl ile 20+ yıl arasında değişiyor. İçerisinde oldukları mücadeleye başlama nedenleri de farklılık gösteriyor. Yine de bu farklılıkları iki grupta toplayacak olursak; kimi aktivistlerin fark yaratma motivasyonu ile örgütlendikleri, görece daha yeni zamanda siyasal bir mücadeleye dahil olanların ise belirli bir olay neticesinde -örneği Gezi Eylemleri ya da İstanbul Sözleşmesi’nin iptalinin söz konusu olması üzerine örgütlendiğini söyleyebiliriz. Aktivistlerin içinde yer aldıkları mücadele alanları içerisinde ise toplumsal cinsiyet konusu ve feminist mücadele öne çıkıyor. Görüşülen aktivistlere, önemsedikleri mücadele alanlarının ne olduğunu sordüğümüzda LGBTİQ+ hareketi, Kürt ve Alevi mücadelesi, ekoloji mücadelesi ve göçmen mücadeleleri gündeme geliyor.

Çalışma çerçevesinde iyilik hali kavramı, aktivistlerin fiziksel, zihinsel ve ruhsal özgüçlerini ifade etmek amacıyla İngilizce’deki *well-being* kavramının karşılığı olarak kullandık ve aktivistleri kuşatan toplumsal ilişkiler bütününe iyilik hali perspektifinden bakmış olmayı amaçladık. Bu amacı gerçekleştirirken toplumsal mücadeleleri mümkün kılan örgütlerin güçlenmesi ile bu örgütlenmelerde çalışmalar yürüten bireylerin güçlenmesini ortak bir güçlenme perspektifinden değerlendirdik.

Literatürde iyilik haline ilişkin iki yaklaşım bulunuyor: haz temelli yaklaşım ve insani gelişim temelli yaklaşım. İyilik halini anlamaya haz temelli yaklaşanlar, ekonomik büyümeyi, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla’dan (GSYİH) düşen payı ve vatandaşların gelirini temel alıyorlar. Bu ekole göre, bireyin mutluluğunun temelinde, elde edilen gelirler aracılığıyla erişilen haz miktarının maksimize edilmesi yatıyor. Bu anlayış refah devleti toplumlarındaki tüketim anlayışından neoliberal

¹ Çalışma kapsamında toplumsal mücadelenin çeşitli platformlarında yer alan; siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ya da diğer örgütlenmelerden biri ya da birden fazlası içerisinde yer alan insanların iyilik haline odaklandık. Bu bağlamda aktivist terimini de toplumsal mücadele yürüten kişileri tanımlamak amacıyla kullandık.

² *Non-binary* ikili cinsiyet sınıflandırmasının dışındaki tüm cinsiyet kimliklerini kapsayan yelpazeye işaret eder.

toplumlardaki kendi kendinin girişimcisi olan birey anlayışına kadar etkili olan görüşü yansıtıyor. Öte yandan, iyilik halini insani gelişim perspektifinden kavrayan yaklaşıma göre, vatandaşların hayattan beklentileri, bir vatandaş olarak hayat boyu elde ettikleri tecrübelerle bağlıdır. Bu fikirlerin iyilik halini anlamlandırma bakımından izdüşümü; ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel faktörlerin bireysel tercihleri belirlediği yönündedir. Bireylerin dünyayı nasıl algıladıklarına odaklanan sübjektif bir yaklaşım yerine, dünyanın nasıl olduğuna ve bireylerin tercihlerinin nasıl biçimlendiğine odaklanan hem nesnel hem de öznel bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Dolayısıyla sosyoekonomik koşulların yaşam kalitesi üzerindeki etkisini iyilik hali araştırmalarının bir parçası haline getirmek gerekir.

Elinizdeki rapor, insani gelişim temelli bir iyilik hali anlayışını benimsiyor; hazcı ve öznel yaklaşımının ötesine geçtiği gibi, iyilik halini maddi yaşam koşulları ile sınırlı tutmaya da karşı çıkıyor. Bu anlayışla, insani gelişim yaklaşımının işaret ettiği birçok unsur çalışmaya dahil edildi. İyilik hallerini ölçerken eğitim, sağlık, çalışma dahil olmak üzere kişilerin yaşamlarını biçimlendirmek amacıyla yürüttükleri faaliyetler, siyasal katılım ve yönetim, toplumsal bağ ve ilişkiler, vatandaşların çevre ile kurduğu ilişki ve hem ekonomik hem de fiziksel anlamıyla güvenlik iyilik halinin asli göstergeleri arasında kabul edildi. Bunların yanında adalet (özellikle gelir adaleti), ortak iyiye hizmet eden kurumların varlığı ve vatandaşlara değer verilen, saygı gösterilen haysiyetli bir yaşam da iyilik halinin bileşenleri arasında değerlendirildi.

Araştırmaya ait raporun ana gövdesini politik ve ekonomik koşulların aktivistler üzerinde yarattığı etkiyi ve aktivistlerin kişisel/örgütsel özgüçlenmeleri ile örgütsel ilişkileri içerisinde karşılaştıkları sorunlara karşı ürettikleri bireysel ve kolektif çözümleri değerlendirdiğimiz bölümler oluşturuyor. Gerek politik ve ekonomik etkilerin tartışıldığı bölümde gerekse de aktivistlerin iyilik halleri ile örgütsel ilişkilerin ele alındığı sonraki bölümde farklı konuların yanı sıra ahlakçılık ve cinsiyetçilik sorunlarına özgül bağlamları içerisinde yer verdik. Bu ortak konuya odaklanarak toplumsal koşulların etkisi ile kişisel ve örgütsel öznel mücadeleler arasındaki ilişkiyi görünür kılmayı amaçladık. Değerlendirmelerimizin, kişilerin ve örgütlerin eş zamanlı güçlenmesi açısından katkı sunacağını umuyoruz.

2. Türkiye’de Politika ve Ekonominin Aktivistlerin İyilik Halleri Üzerindeki Etkileri

İyilik hali -kişilerin, örgütlerin ve toplumların fiziksel, zihinsel ve ruhsal olarak özgüçlenmesi- söz konusu edilen bireylerin ve bunların içinde yer aldıkları örgütlerin potansiyeline bağlı olduğu kadar politik ve ekonomik koşullara da bağlıdır. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde politik koşullarla aktivistlerin iyilik halleri arasındaki etkileşim hakkında elde ettiğimiz veriyi inceleyeceğiz. Kişisel etkilerden toplumsal etkilere doğru ilerleyen bir çerçevede değerlendirmemizi sunacağız. Sonrasında, bu etkileşimler neticesinde ortaya çıkan sorunlara karşı geliştirilen başa çıkma stratejilerini değerlendireceğiz.

2.1. Kişisel Etkileşim

Politik Durum

Türkiye’de Vatandaşların İyilik Halleri isimli raporda ortaya konulduğu gibi, vatandaşlar siyasetin ürettiği kutuplaşmadan çeşitli şekillerde etkilenirler.³ Kutuplaşmanın etkilerinin aktüel politika alanının dışına taşarak mekâna, kurumlara ve yargıya sirayet etmesi, aktivistlere karşı ölçsüz güç kullanımının da yaşamın tüm alanlarına yayılmasına sebep oluyor. Kutuplaşmanın araştırmaya katılan aktivistler üzerindeki etkileri, Grafik 1’den detaylı biçimde görülebilir.

Grafik 1: Kutuplaşma Fenomeninin Aktivistler Üzerindeki Etkisi

³ Quir Feminist Perspektiften Türkiye’de Politik İyilik Halinin Geliştirilmesi Proje Ekibi, *Türkiye’de Vatandaşların İyilik Halleri Raporu*, Link:

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

Aktivistlere, yürütmüş oldukları faaliyetler nedeniyle toplumsal ilişkileri açısından sorun yaşayıp yaşamadıklarını sorduğumuzda; aktivistlerin yüzde 63,4’ünün toplumsal ilişkilerini çeşitli düzeylerde riske ederek politik faaliyet yürütmek zorunda kaldığını görüyoruz. Neredeyse her üç aktivistten ikisi kutuplaşmanın etkilerini doğrudan yaşıyor. Neredeyse her üç aktivistten ikisi kutuplaşmanın etkilerini doğrudan yaşıyor.

Grafik 2: Aktivizm Faaliyeti Yüzünden Toplumsal İlişkiler Açısından Sorun Yaşama Oranları

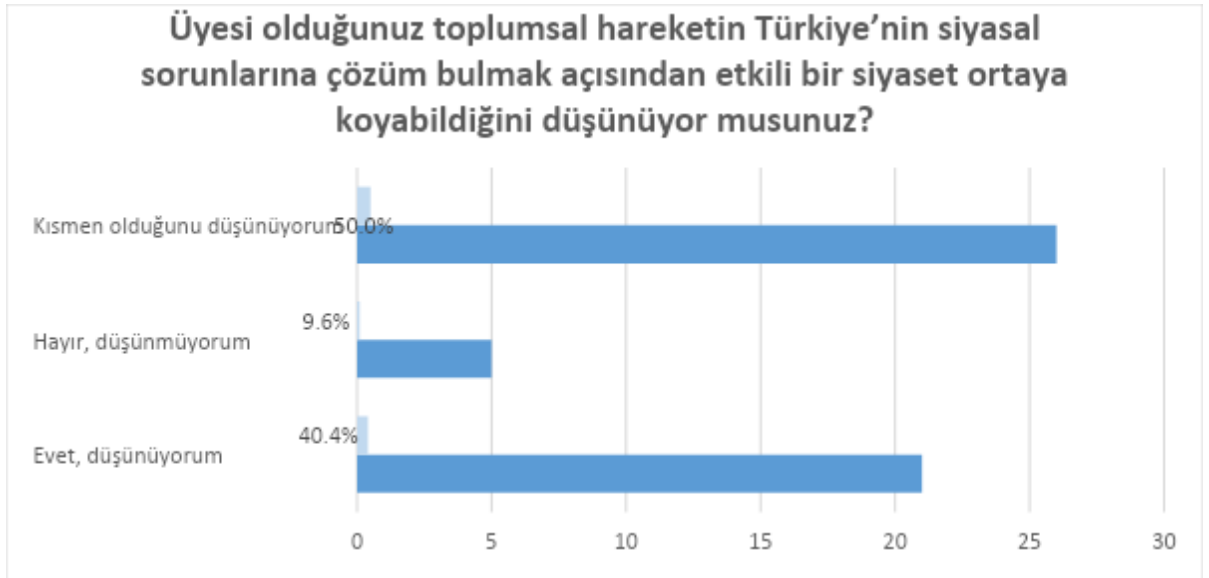
Kutuplaşmanın olumsuz etkilerine ve aktivizm faaliyetleri nedeniyle zaman zaman da olsa toplumsal ilişkileri içinde sorun yaşamalarına rağmen aktivistlerin içinde yer aldıkları mücadeleye bireysel anlamda bir etki yarattıklarını düşündüklerini gözlemledik. Görüşülen kişilerin yüzde 54’ü kısmen, yüzde 39’u da doğrudan etki yarattıklarını düşündüklerini ifade ettiler. Bu da daha sonra görülebileceği gibi, birçok aktivistin yürütmekte oldukları faaliyetleri kendi iyilik halleri açısından önemli bir unsur olarak görmesinde önemli bir rol oynuyor.

Grafik 3: Aktivistlerin Bireysel Olarak Toplumsal Müsaadeye Yaptıkları Etki Hakkındaki Görüşleri

Ayrıca, aktivistler arasında üyesi olduğu toplumsal hareketin Türkiye’nin siyasal sorunlarına çözüm bulmak açısından kısmen de olsa etkili bir siyaset ortaya koyabildiğini düşünenlerin oranının oldukça yüksek olduğunu gördük. Bireysel katkı ile orantılı bir şekilde aktivistlerin yüzde 90,4’ü içinde yer aldıkları örgütlerin Türkiye’nin ilgili sorunlarına çözüm bulmak açısından tamamen ya da kısmen etkili bir politika yürüttüğünü düşünüyor.

Grafik 4: Aktivistlerin İçinde Bulundukları Mücadelelerin Türkiye Siyaseti’ne Etkisi Hakkındaki Görüşleri

Ekonomik Durum

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

Çalışma ilişkilerinin siyasal faaliyetlerini nasıl etkilediğini tespit edebilmek açısından görüşülen kişilere ücretli bir işte çalışıp çalışmadıklarını sorduk. Aktivistlerin yüzde 82,7’si çalışırken yüzde 15,4’ü çalışmadığını belirtti. İş arayanların oranı yüzde 1,9’dur. “Hangi sektörde çalışıyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar içerisinde en çok STK yanıtı aldık, bunu eğitim ve kamu kuruluşları takip etti. Grafik 5’te de görülebileceği gibi aktivistlerin ancak yüzde 53,8’i güvenceli bir işte çalışabiliyor. Güvencesiz ve yarı zamanlı işlerde çalışıyor olmak aktivistler arasında son derece yaygın. Bu durum, zaten politik faaliyetleri nedeniyle kırılgan bir pozisyonda olan aktivistlerin yarıya yakınının güvencesiz çalışma koşulları altında olduğunu göstermesi açısından çok önemli.

Grafik 5: Aktivistlerin Çalışma Rejimi

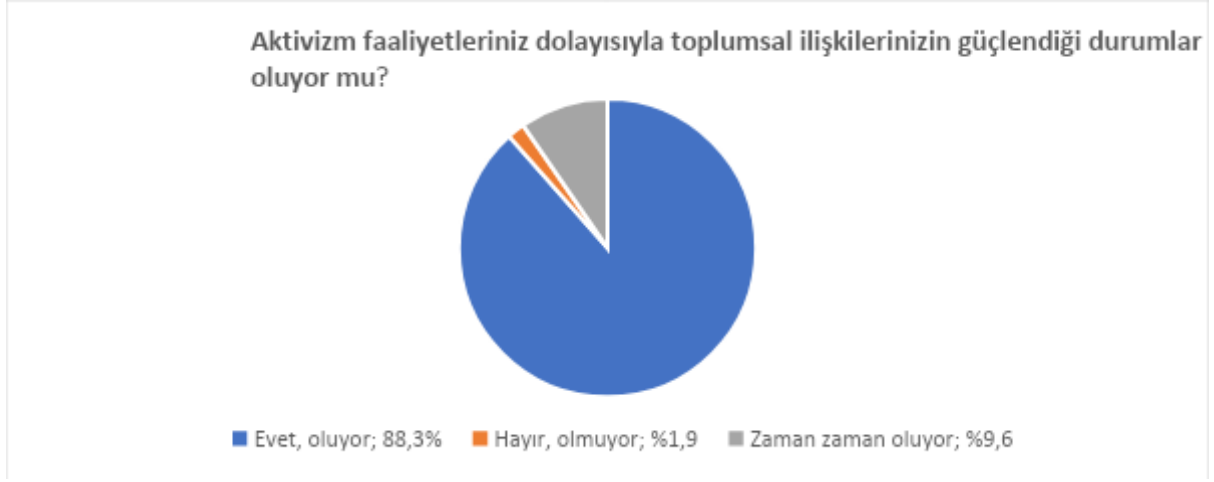
2.2. Toplumsal Etkileşim

Politik Durum

Politika ve ekonomi ile aktivistlerin iyilik hali arasındaki karşılıklı ilişkinin toplumsal boyutuna gelecek olursak; aktivistlerin yüzde 88,8’inin faaliyetleri dolayısıyla toplumsal ilişkilerinin güçlendiğini ifade ediyor. Bu sonuç, aktivistlerin yüzde 63,4’ünün -Grafik 2’de gösterildiği gibi- kutuplaşma nedeniyle toplumsal mücadele içerisindeyken bir yandan sorunlar yaşadıklarını ancak diğer yandan da toplumla olan bağlarını güçlendirme fırsatı yakaladıklarını gösterdiği için iyilik halleri açısından değerli. Bu, toplumun geneline yayılmış olan politik faaliyetlere dahil olma konusundaki tereddüt düşünüldüğünde, son derece çarpıcı bir veri olarak önümüze çıkıyor.

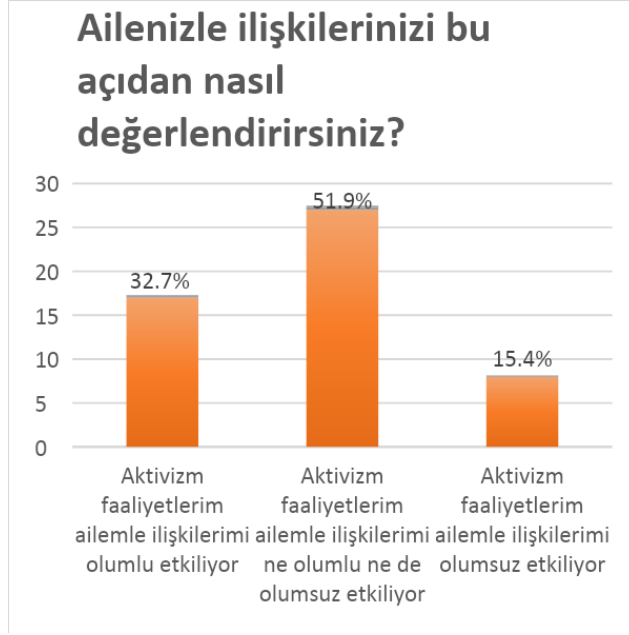
Grafik 6: Aktivizm Faaliyeti ile Toplumsal İlişkilerin Güçlenmesi Arasındaki İlişki

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

Aktivistlere aileleri ve arkadaşları ile bağlarının aktivizm faaliyetlerinden nasıl etkilendiği sorulduğunda, bağlarının olumsuz etkilendiğini belirtenlerin oranı sırasıyla yüzde 15,4 ile yüzde 5,8’de kalıyor. Bu rakamlar aktivistlerin yakın çevreleri açısından da toplumsal ilişkilerini güçlendirdiklerini gösteriyor. İnsani gelişim perspektifinden bakıldığında bu tür bir güçlenmenin aktivistlerin iyilik halini geliştirdiği anlamına geliyor.

Grafik 7: Aktivizm Faaliyetlerinin Aktivistlerin Aile ve Arkadaşlarıyla Olan İlişkileri Üzerindeki Etkisi

Ekonomik Durum

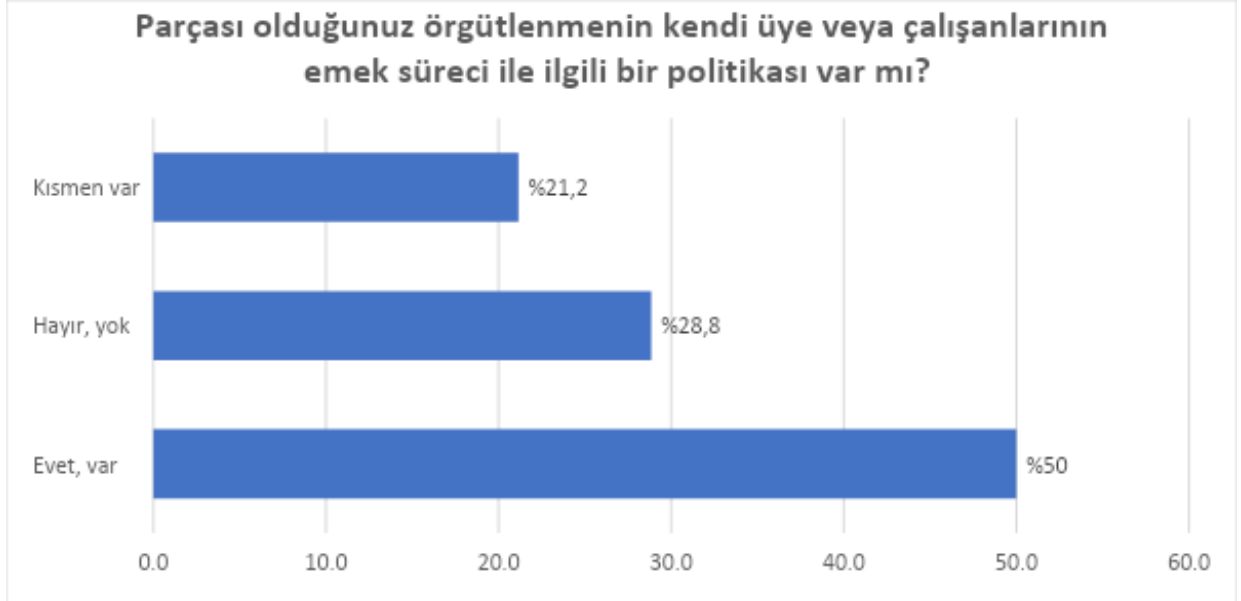
Ekonomik koşulların aktivistler üzerindeki etkisini analiz etmek için baktığımız çalışma konusunu toplumsal açıdan değerlendirmek amacıyla aktivistlere “Politik çalışmalarınız nedeniyle iş bulmakta zorlandığınız ya da işyerinde sorun yaşadığınız oldu mu?” sorusunu yönelttik. Elde edilen yanıtlara göre aktivistlerin üçte biri toplumsal mücadele içindeki konumları nedeniyle işyerinde sorun yaşadığını görüyoruz.

Grafik 8: Aktivistlerin Politik Çalışmaları Nedeniyle İşyerlerinde Sorun Yaşam Oranları

Ardından aktivistlere parçası oldukları örgütlenmenin emek süreci içerisinde kendilerini desteklemek açısından bir politika geliştirip geliştirmemiş olduğunu sorduk. Katılımcıların yarısı bu soruya evet yanıtını verirken yüzde 21’si kısmen yanıtını verdi, yüzde 28,8’i ise örgütlenmelerinin herhangi bir politikasının olmadığını belirtti. Aktivistler arasında yaygın olarak görülen güvencesiz çalışma durumu ve emek süreci konusundaki farkındalığın iyilik hali üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, örgütlenmelerin bu konuya daha çok kaynak ve zaman harcamalarının aktivistlerin politik ve ekonomik koşullar karşısında iyilik hallerini güçlendirici bir etki yaratabileceğini söylemek mümkün.

Grafik 9: Örgütlenmelerin İş Bulma ve Emek Süreçleri Konusunda Aktivistlere Destek Sunma Durumu

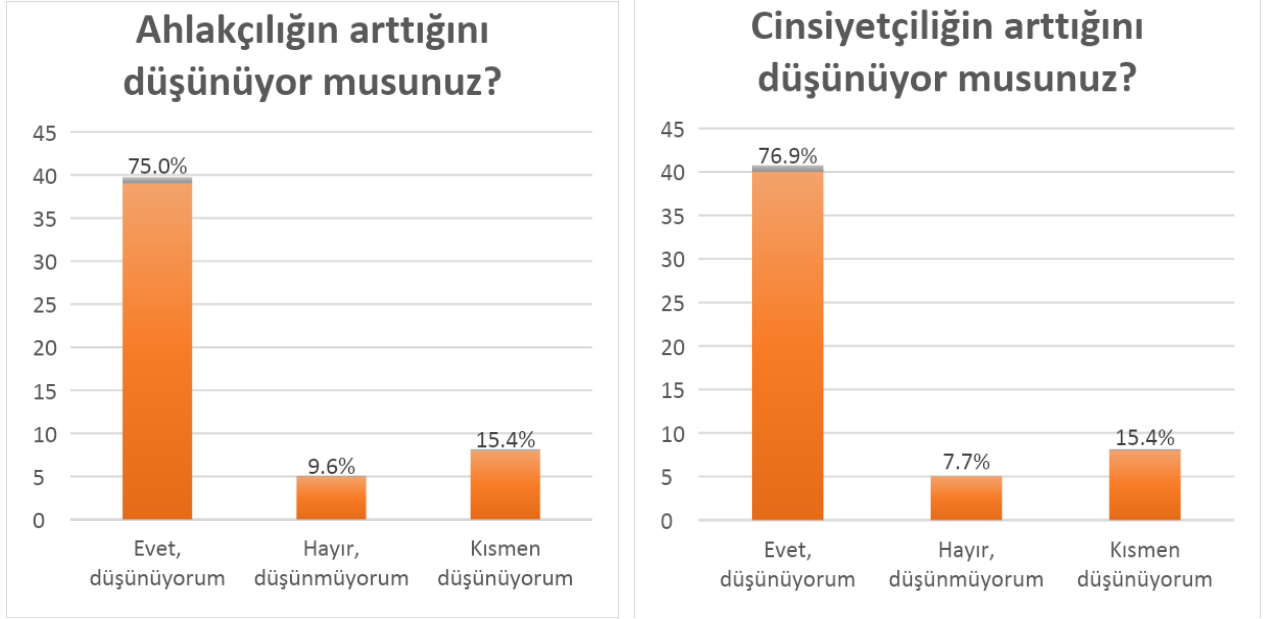

2.3. Politik ve Ekonomik Koşulların Etkileri Karşısında Aktivistlerin Geliştirdiği Başa Çıkma Stratejileri

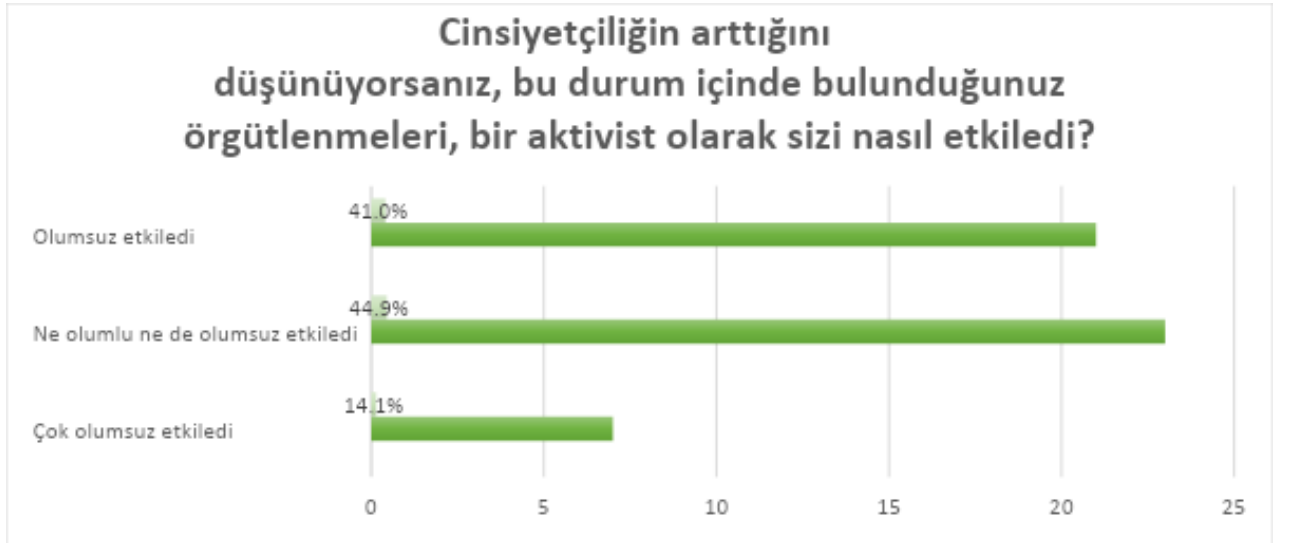
Türkiye’de son yıllarda yoğunlaşan otoriterleşme olgusunun aktivistler üzerinde yaratmakta olduğu etki, güncel politik ve toplumsal koşulların bir parçası olarak düşünülmelidir. Örneğin Türkiye’de otoriterleşmeyle güçlenen ve yaygınlaşan ahlakçılık ve cinsiyetçilik gibi olguların bu tür bir boyut taşıması söz konusudur.⁴ Kendi beden politikalarından tutun da ideal vatandaş olarak adlandırılan davranış kalıplarının oluşturulması açısından her iki ideoloji de önemli işlev taşır. Aktivistlere ahlakçılık ve cinsiyetçilik konularında bir artış yaşanıp yaşanılmadığı sorulduğunda çok büyük bir bölümünün bu soruya evet yanıtını verdiğini görüyoruz. Ayrıca Grafik 11’de görüleceği gibi, aktivistlerin yarısından çoğu bu gelişmenin kendilerini ya da içinde yer aldıkları örgütlenmeleri olumsuz etkilediğini düşünüyor.

Grafik 10: Aktivistlerin Ahlakçılık ve Cinsiyetçiliğin Artışı Hakkındaki Görüşleri

⁴ Ahlakçılık ve cinsiyetçilik konusunu örgütlenmeler açısından incelemenin Türkiye’de aktivistlerin iyilik halini anlamak açısından son derece kritik olduğunu düşünüyoruz. Bu yüzden ahlakçılık ve cinsiyetçilik meselesini örgütlenmeler bağlamında bir sonraki bölümde ele alacağız.

Grafik 11: Ahlakçılık ve Cinsiyetçiliğin Aktivistler ve Örgütleri Üzerindeki Etkileri

Görüşülen aktivistlerin yüzde 75’i bu olumsuz etkilerle başa çıkmak için kişisel ya da örgütsel olarak izledikleri yöntemlerin olduğunu belirtiyor. Bu yöntemlerin ne olduğu sorulduğunda verilen yanıtları ikiye ayırabiliriz. Kişisel anlamda öne çıkan yanıtların daha yüksek sayıda olduğunu gördük. Bu yanıtlar arasında şunlar bulunuyor: “Ahlak anlayışına aykırı davranmaya, kendimiz olmaya devam ediyoruz”, “Ayrımcılığı sesli olarak dile getiriyoruz”, “Daha çok ses çıkarmak, safları sıklaştırmak”, “Kişisel olarak okumalar yapmak” ve yine “Kişisel olarak cinsiyetçi insanlarla muhatap olmamaya çalışıyorum.” Fark edileceği gibi aktivistlerin politikayla kurduğu ilişkide kişiselleşme eğilimi ön plana çıkıyor.

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

Örgütler açısından verilen yanıtların daha seyrek olduğunu belirtelim. Bunlar arasında da, “Kurum olarak eşitsizlik, ayrımcılık gibi konularda bilgi üreterek meselelerin yaygınlaşmasını sağlamaya ve karar verici-politika yapıcılara etki etmeye çalışıyoruz”, “Atölye çalışmaları düzenliyoruz”, “Grup terapileri ve hukuki destek alıyoruz” ve “Cinsiyetçi dilin düzelmesi için dernek içi çalışmalar yapıyoruz” ifadeleri yer alıyor.

3. Aktivizmin ve Örgütlenmelerin İyilik Hali Üzerindeki Etkisi

3.1. Aktivizm ve Fiziksel, Zihinsel ve Ruhsal Özgüçlenme

Çalışmanın ikinci bölümünde, Siyaset Bilimi literatüründe post-faşist olarak adlandırılan bir rejime sahip olan Türkiye’de toplumsal mücadeleler içinde yer alan insanların kişisel iyilik hallerini politik ve ekonomik bağlamının ötesine geçerek daha yakından inceledik. Bu anlamda Türkiye’deki aktivistlerin ruhsal, fiziksel ve zihinsel özgüçlenme pratikleri üzerinde durduk.

Öncelikle aktivistlerden son yıllarda ruh hallerinde yaşanan değişimleri tanımlamalarını istedik. Aktivistlerin bu konuda dile getirdikleri hususlar arasında önce çıkan konulardan biri pandemi döneminin yarattığı sorunlar ve özellikle bu dönemde başa çıkmak zorunda kaldıkları yalnızlık duygusu oldu. Ruhsal sorunlarla başa çıkma stratejisi açısından bireysel kurtuluş biçimlerine yöneldiklerini gözlemledik.

Yaptığımız görüşmelerin sonuçlarına göre, aktivistlerin en sık yaşadıklarını dile getirdikleri duygular arasında öfke ve umutsuzluk öne çıkıyor. Yine depresyon ve karamsarlık gibi duyguların bu iki duyguya eşlik ettiğini gözlüyoruz. “İnsanlara karşı çok tahammülsüzleştim”, “Bazen ülkenin gündeminden kişisel gündemime odaklanamıyorum. Sık sık nefes alamadığımı hissediyorum” ve “sürekli sinirliyim” ifadeleri bu konuda dikkat çekti. Aktivistlerin belirli bir kısmının bu duygusal dönüşümü anlatırken 2015 yılını milat olarak andıklarını belirtmemiz gerekiyor. Aktivistler tarafından en sık dile getirilen kaygı meselesini ise aşağıdaki cümleler çok net biçimde ifade ediyor:

Daha çok kaygı hissediyorum. Özellikle toplumsal değişim-dönüşüm için yaptığım çabaların hem Türkiye hem de dünya genelindeki karar vericilerin politika ve uygulamaları nedeniyle tekrar tekrar başa döndüğünü hissediyorum. Toplumsal ve çevresel sorunların giderilmesine katkıda bulunmaya çalışırken, Türkiye’de ve dünyada artan eşitsizlik, yoksulluk ve iklim krizi gibi konular sebebiyle bazı önemli sorunların konuşulmadığını, bu konulara alan açılmadığını hissediyorum. Dolayısıyla kaygı seviyem genel olarak artıyor.

Fiziksel iyilik hali açısından sorular yöneltildiğinde aktivistlerin yüzde 27,8’i sağlıklarının iyi olduğunu; beslenme, egzersiz ve hafıza gibi konulara dikkat ettiklerini söylerken yaklaşık yüzde 8 oranında olan kesimi ise bu konuda sorunlar yaşadıklarını ama bunun pandemi dönemi ile sınırlı olduğunu belirtti. Geri kalanlar büyük bir çoğunluk ise kilo alımı ya da kaybı, hafıza geriliği ya da sağlıksız beslenme konularından mustarip olduğunu dile getirdi. Şu ifade genellikle dile getirilen fiziksel sorunların bir özeti gibidir: “Bu etkiler bedenime yansıdı, saçlarım çok beyazladı, kilo aldım, spordan ve hareketten uzaklaştım.”

Konu zihinsel güçlenme olduğunda, elde edilen geri dönüşler değerlendirilince aktivistlerin fiziksel iyilik halleri konusuna kıyasla daha az şikayetçi olduklarını ifade edebiliriz. Tabi pandemi döneminin yarattığı olumsuz etkilerin sıklıkla dile getirildiği gerçeğini unutmadan. Pandemi dönemini verimli geçiren; online eğitim vb. çalışmalara katılmış olan aktivist sayısının son derece az olduğunu tespit ettik.

Pandemi sonrasındaki zihinsel iyilik hallerini anlamaya yönelik olarak aktivistlere etkinliklere katılım durumlarını sorduk. Fiziken yapılan toplantılara katılmanın hatta gösteri ve yürüyüş gibi aktiviteler vasıtasıyla diğer insanlarla yan yana gelmenin iyi geldiğini söyleyenler çoğunlukta; halen düşük bir orandaki aktivistin yalnızca online etkinliklere katılmayı tercih ettiğini gördük:

Gündemi çok takip ediyorum, bunun zihinsel olarak güçlenmeden ziyade bir çöküntü yarattığını düşünüyorum. Zaman zaman kitap okumaya yeniden dönüyorum ve çok iyi geliyor zihnime. Onun dışında pandemi dönemi sonrası daha yeni yeni konser ve festival gibi organizasyonlara katılarak zihnimi rahatlatıyorum.

Bununla birlikte, yukarıdaki ifadede de anlaşılabileceği gibi, zihinsel faaliyetlerin önemli bir kısmını oluşturan gündem takibi ise aktivistlerin iyilik hallerini destekleyen bir etkinlik olmaktan uzak. Toplumsal meselelere duyarlı, hatta bunların çözümü için sorumluluk üstlenmiş bireylerin dahi kendilerini gündem karşısında bu kadar kırılğan hissetmesi, Türkiye’nin otoriterleşme serüveninin gelmiş olduğu endişe verici noktayı gözler önüne seriyor.

Bu anlamda sosyal medyanın konumu da önemli bir gösterge. Geleneksel habere ulaşma araçlarının hükümetin denetimine girmesiyle birlikte gündeme ilişkin haber alma yolları içerisinde sosyal medya öne çıkıyor. Ancak sosyal medya da mevcut toplumsal koşullar tarafından, özellikle de siyasetteki kutuplaşma tarafından, biçimlendiriliyor. Şu ifade sosyal medyanın bu olumsuz etkilerinden korunmanın ancak sosyal medyadan kaçınma ya da sosyal medyanın etkilerini sınırlayacak teknik bilgiye sahip olma sayesinde söz konusu olabileceğini gösteriyor: “Sosyal medyayı takip etmenin benim için çok sıkıcı ve bunaltıcı olduğu dönemler oldu. Sosyal medya platformları ve platformların algoritmalarına dair bilgimden dolayı, bunu daha çekilir hale getirebildim.”

Zihinsel iyilik hallerini gözetmek açısından aktivistlerin farklı sosyal medya ortamları arasındaki ayrımları gözettiklerini tespit ettik. “Sadece Instagram takip ediyorum, o yüzden çok olumsuz değil” ifadesini buna örnek olarak gösterilebiliriz. Özellikle Twitter’a karşı yükselen bir tepkinin olduğunu söylemek mümkün. Örneğin bir katılımcı Twitter hakkında şunları söylüyor:

Twitter kamplaşmanın en yoğun olduğu ve filtresiz olarak insanların birbirine öfke kustuğu bir mecra oldu. Twitter kavgalarını izlemenin de tartışmalara katılmanın da akıl sağlığı üstünde kötü etkisi olduğunu düşünüyorum. Aktif Twitter kullanıcıları ve kampların önde gelen isimleri bir süre sonra sağlıklarını yitiriyor bence. Bu nedenle Twitter’ı takip etmemeye çalışıyorum. Youtube üzerinden analizler dinlemek, haber sitelerinden bilgi edinmek SM takibi sayılırsa budur.

Tüm bu şikayetlere rağmen sosyal medyanın aktivistler üzerindeki etkisinin tamamen olumsuz olduğu söylenemez. Katılımcılardan birisinin dile getirdiği şu cümleler genel eğilimi yansıtmaları bakımından önemli: “Bazı günler çok kötü etkiliyor. Adaletsizlikler üzerime yıkılıyor, çığm altında kalmış gibi hissediyorum. Ama bazı günler yankı odasını ortak akıl yönetiyor ve adaletsizliklere hep birlikte ses çıkardığımız bir yere dönüşüyor. Öyle zamanlar yüzü suyu hürmetine sosyal medyadayım.”

3.2. Siyasi Partiler ve Politik İyilik Hali

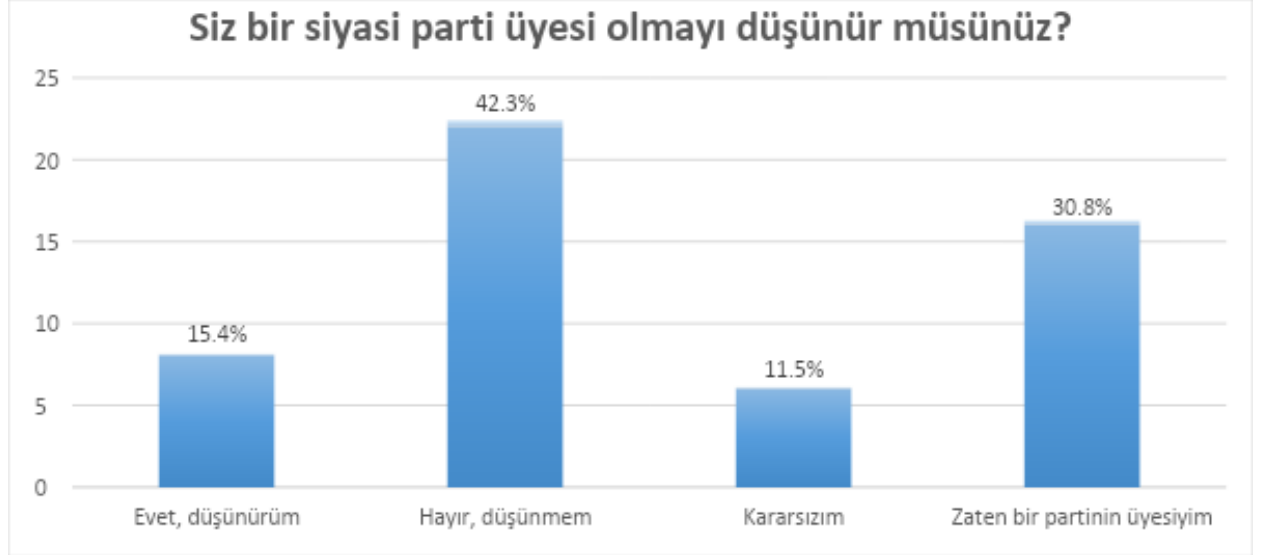
Politik iyilik hali açısından en önemli konulardan biri, toplumsal mücadele içinde yer alan insanların geleneksel politika yapma biçimi olan siyasal partilere bakış açısıdır, çünkü siyasi partiler toplumların ortak sorunlarını makro düzlemde çözebilme potansiyeline sahiptirler. Bu doğrultuda; aktivistlere siyasi partiler hakkındaki fikirleri sorulduğunda, yüzde 84,7 ile ezici bir çoğunluğun siyasi partilerin ülkenin sorunlarını çözmek açısından hala önemli kurumlar olduğunu ama bu işlevi yerine getirme konusunda başarısız olduklarını düşündüklerini gördük. Görüşülen kişilerin Grafik 13’te görülebileceği gibi yüzde 30’unun halihazırda bir siyasi partiye üye olduğunu düşündüğümüzde bu mevcut partilere olan güvenin düşüklüğünü göstermesi açısından önemli bir veri. Aktivistler arasında siyasi partilerin ülkenin sorunlarını çözmek açısından önem taşımadıklarını düşünenlerin oranı da yüzde 11,5 olarak görünüyor.

Grafik 12: Aktivistlerin Siyasi Partilere Bakışı

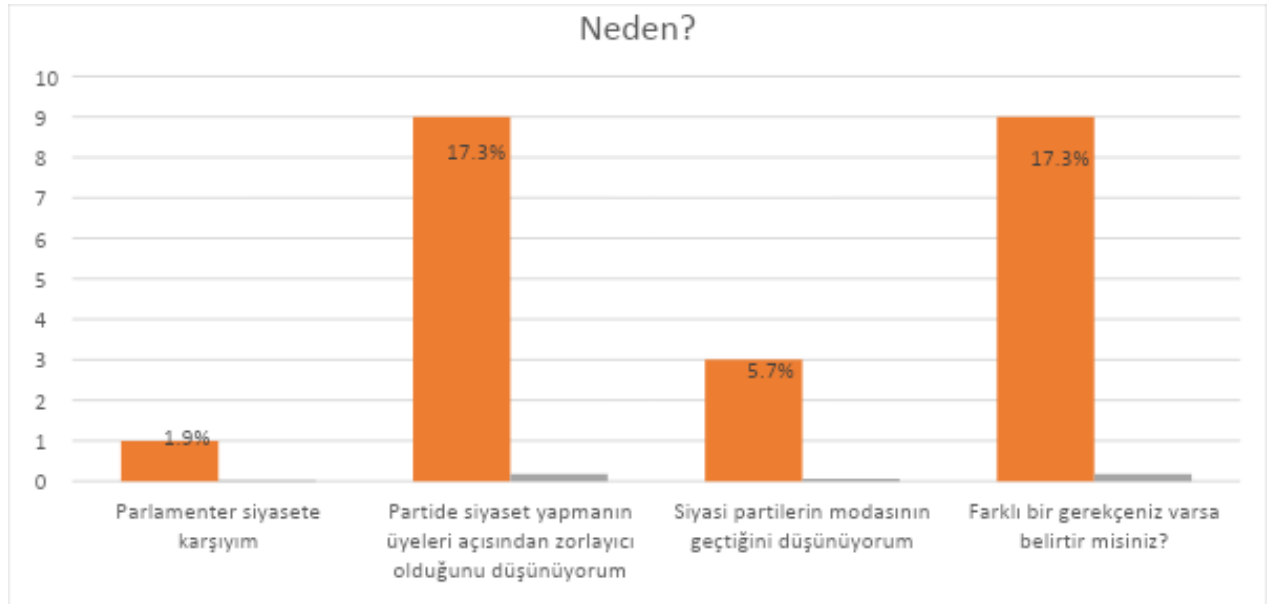

Aktivistlere bir siyasi partiye üye olup olmayı düşünüp düşünmediklerini sordüğümüzde zaten bir partisi olanlar ile olmayı düşündüklerini söyleyenlerin toplamı yüzde 46,2 ediyor. Bunlara kararsız olduğunu belirten yüzde 11,5’lik kesimi eklediğimizde dahi siyasi partilerin görevlerini yerine getiremediğini düşünenler ile bir siyasi parti üyesi olma ihtimali olan kişi sayısı arasında bir açık ortaya çıkıyor. Bu da kişilerin ülkenin sorunlarının çözümünde partiler içerisinde oynayabilecekleri role dair kuşkuları olduğunu gösteriyor. Siyasi partilerden ve dolayısıyla makro politikadan bu geri çekiliş, aktivistlerin politik iyilik halleri açısından umutlarını ve beklentilerini söz konusu mecralardan yitirmiş oldukları anlamına gelen bir gösterge.

Grafik 13: Aktivistlerin Parti Üyeliği Fikrine Bakışları

Siyasi partilerden birine üye olmamayı düşünenlere, bu kararlarının nedenleri sorulduğunda, öne çıkan yanıt partiler bünyesinde siyaset yapmanın üyeleri açısından zorlayıcı olduğu yönündeki görüş. Bu görüşü siyasi partilerin modasının geçtiği görüşü ile siyasi partilerin hiyerarşik bir yapıya sahip olması takip ediyor.

3.3. Örgütlenmeler ve Politik İyilik Hali

Çalışmanın temel kabullerinden birisi, iyilik halinin ve özelde politik iyilik halinin yalnızca kişisel bir duruma işaret etmediği yönünde. Bu kabule göre; politik iyilik hali, bireylerin çeşitli hak talepleri ve benzeri konularda içerisinde yer aldıkları örgütlenmelerin güçlenmesi ile kendi kişisel güçlenmelerinin optimal bileşimi çerçevesinde belirlenir. Bu nedenle çalışmaya katılan aktivistlere kendilerini örgütlenmeleri içerisinde bireysel olarak güçlü hissedip hissetmedikleri, siyasi partilere nasıl baktıkları, örgütlenmeler içerisinde neleri problemlili gördükleri ve örgütlenmeler bünyesindeki ahlakçılık/cinsiyetçilik meselesi hakkında sorular yönelttik.

“Birlikte mücadele ettiğiniz arkadaşlarınız ve/veya yoldaşlarınızla ilişkileriniz açısından kendinizi güçlü hissediyor musunuz?” sorusunu yönelttiğimiz aktivistlerin yüzde 60’tan fazlasının soruya olumlu yanıt verirken, yüzde 40’a yakınının olumlu yanıt verememiş olması çarpıcı. Kendisini güçlü ve daha iyi hissettiğini belirten aktivistler, bunun nedeni olarak sıklıkla dayanışmaya katkı sunabiliyor olmayı dile getirdiler. Birbirleri için emek vermeyi, kararları beraber almayı ve birbirlerini tamamlıyor olmayı güçlendirici özellikler olarak tanımladılar. Güçlü hissetme hallerini örgüt faaliyetinden ziyade kendi etkinlikleri üzerinden tanımlıyor olduklarını da vurgulamamız gerek. Aşağıdaki ifade bu ilişkinin karşılıklılığına iyi bir örnek teşkil ediyor:

Ben kendimi güçlü hissediyorum; özellikle kadınlarla dayanışmak beni çok daha güçlü hissettiriyor. Sivil toplumda aktif olarak pek çok STK’nın faaliyetlerini takip etmem, bazılarının içinde yer almam, sadece bu faaliyetlerin bilgilerinden birilerini haberdar etmem bile bazen çok etkili sonuç doğurabiliyor. Ayrıca, bir muhabir olarak, yapılan iyi işlerin görünür kılınmasına katkı sunmaya gayret ediyorum.

Kendisini daha güçlü hissetmediğini belirten aktivistlerin bir kısmı bu durumdan pandemi döneminde ortaya çıkan yalnızlaşma durumunu sorumlu tutarken, diğer bir kısmı ise sivil toplum mecrasının profesyonelleşmeyi ve bireyselleşmeyi öne çıkaran yapısını sorumlu tutuyor. Yoldaşlık hukukunun yerini iş arkadaşlığına indirgediği durumların yaşanabilmesi bu anlamda dile getirilen bir sorun olarak görülüyor. “2020’ye kadarki süreçte yoldaşlık hukuku içinde kendimi çok daha güçlü hissettim. Pandemide temaslar azalınca güçlülüğüm ve örgütlülüğüm nötrlendi. Duygusal arkadaşlıklar örgütsel olanların önüne geçti” ifadesi pandemi ile bireysellik eğiliminin bileşimini ifade etmesi açısından dikkat çekici.

Türkiye’de Örgütlenmeler ve İyilik Hali

Aktivistlere faaliyet yürütmekte oldukları örgütlenmeler içerisinde otoriterleşmenin etkilerinin ya da örgüt işleyişinin iyilik halleri üzerindeki etkilerinin konuşulup konuşulmadığını sorduk. Zaman zaman da olsa bu konuların konuşulmuş olduğunu söyleyenlerin oranı oldukça fazla. Bununla birlikte söz konusu konuşmaların sorunları örgütlenme içindeki iyilik halini çözecek mekanizmalara dönüştürdüğü konusunda bir bilgi edinemedik. Bu nedenle iyilik haline ilişkin

konuların ertelenemeyecek şekilde gündeme gelmesini bu konuda acilen hareket edilmesi gereken ihtiyacın varlığına işaret ettiği biçiminde yorumluyoruz. Keza, aktivistlerce de bu konuşmaların büyük bir kısmının yetersiz ve örgütlenmeleri güçlendirmeye yönelik olmadığı yönünde yorumlar yapıldı. Örneğin katılımcılardan biri, “zaman zaman çok yorulduğumuzu konuşmak haricinde hayır” şeklinde yanıt verdi. Verilen yanıtlara göre otoriterleşmenin etkisi ve iyilik hali konuları ayrı bir gündem olarak konuşulmaktan ziyade genelde “toplantıların sonunda bahsi geçen meseleler” olarak görüşülüyor. Konuşmaların içeriğinden rahatsız olan bir katılımcı ise şu ifadeleri kullanıyor:

Bu tarz konuşmaların üstü kapatılıyor. Yani oluyor da pek değil. Özneleri konuşuyoruz, birlikte çalıştığımız ya da kendisi için çalıştığımız kişileri, onların iyilik halini konuşuyoruz. Kendi iyilik halimiz ikinci planda kalıyor. Bu da kötü etkiliyor beni, ben iyi miyim ki iyi geleyim başkasına?

Bu konuda kimi olumlu örnekler de bulunuyor. Bir aktivistin aktardığına göre eylemler sonrası sosyal medyada yaşadıkları linç vakalarının toplantıda net bir şekilde gündem olması güçlendirici bir etki yaratmayı başarmış. Bir başka örnekte özbakım başlığının gündeme getirildiği belirtiliyor. Buna ek olarak, “Tükenmemek gerektiği, örgütlenmenin duygusal bir yükü olduğu, bunun paylaşılması gerektiği, aşırı otoriter bağlamda ne olursa olsun şiir okumak için bile olsa yalnız kalmamak gerektiği” konuşulmuş. Bir başka örnekte ise “kendi içimizde iyilik halimizi koruyabilmek için gündem takip etmeme, yoğun çalışma dönemlerinden sonra izin alma vb. uygulamalar da yapıyoruz” denmiştir. Bu örnekte de görüldüğü gibi, iyilik halinin korunması, örgütlü eylem içindeki kolektif/politik bir husus olmak yerine olumlu örneklerde bile politikadan kopuşla erişilecek bir durum olarak tanımlanıyor. Bu da örgütlenmenin, politik katılımın anlamının sorgulanmasına yol açacak bir noktaya varma potansiyeli taşıyor.

Örgütlenme Sorunları

Aktivistlere örgütlenme içi sorunlar meselesi hakkında ne düşündüklerini sorduk. Otoriterleşmenin yarattığı baskı ve korku ortamının örgüt üyelerine sirayet etmiş olması bu konuda dile getirilen ilk hususlardan biri oldu. Güven inşasındaki yetersizlik, kuşaklar arası değişen örgütlenme anlayışı ve bunun bir çatışma haline gelmesi de gündeme getirilen sorunlar arasında yer aldı. Sürekliliğin, kurumsal hafızanın ve gerekli protokollerin yaratılamıyor olması yine kurumsallaşmanın önündeki engeller olarak dile getirilen konular oldu.

Sorun olarak dile getirilen konular gruplandırıldığında iletişim konusunun öne çıkan meselelerden biri olduğu görünüyor. Örgütlenmeler içerisindeki açık iletişim iddiasının lafta kaldığını ifade edenlere de rastlıyoruz. Özellikle STK’larda yürütülen faaliyetlerin iş odaklı olması ve dönüştürücü perspektiften uzaklık da sorun alanlarından birini oluşturuyor. Fon alınarak yapılan proje işlerine değer verilmediği ifade ediliyor.

Örgütlenmelerle ilgili dile getirilen en büyük sorunlardan birisi de kaynak eksikliği. Bu açıdan ilk olarak dile getirilen şey mali kaynakların eksikliği. Bununla birlikte aktif katılım, insan

kaynağının azlığı da sıralanan faktörler arasında yer alıyor. Finansal darlığın az kişiyle çok iş yükü yaratılarak aşılmaya çalışılmasının çatışma yarattığı belirtiliyor.

En sık dile getirilen sorun ise örgüt içi hiyerarşidir. Aktivistler hiyerarşi meselesini genellikle kişilere bağlı bir sorun olarak tanımlıyorlar. Örgütlenme yapılarına ilişkin bu sorun, aldığımız yanıtlarda “sen mi ben mi daha iyi biliyor kavgası”, “kişisel egoların çalışmaların önüne geçmesi”, “iktidar çekişmesi”, “biz yerine ben duygusu”, “gizli ajanda olması”, “örgütün basamak olarak kullanılmak istenmesi” ve narsist karakterler üzerinden tanımlanıyor.

Görev Paylaşımı

Aktivistlerin örgüt yapılanmalarındaki dikeylikten yakınmaları, sonrasında kendilerine sorulan örgüt içi görev paylaşımı konusundaki fikirlerini ifade etmeleri için bir giriş niteliğine sahip. Görüşülen aktivistlerin büyük bölümü Türkiye’de görev dağılımı konusunda yerleşmiş bir yöntemin olmadığı ve bu yüzden örgütlenme bünyesinde yer alan insanların yöneticilerin kişisel özelliklerine göre farklı tecrübeler edindiklerini dile getiriyorlar. “Bizim ülkemizde bu aşamada yönetici/lider çok önemli. Dürüst, adaletli, ahlaklı, objektif biri bunu koordine edebilir, paylaşımları değiştirebilir, sorun çıkaranları bertaraf edebilir. Ancak halen abi, abla ilişkilerinin yoğun olduğu örgütlerde bir sistem kurulması zorunlu” ifadesinde olduğu gibi kuşak farkının da bu sorunda payı olduğu görüşü ifade ediliyor.

“Görev paylaşımlarının iyi kurgulanması gerekiyor ancak çoğu zaman görevler birkaç kişi üzerinde yoğunlaşabiliyor” diyerek sorunu dile getiren bir katılımcı sorunun çözümü için önerdiği çözümü şu şekilde dile getiriyor: “Sürdürülebilir bir örgütlenme için finansal kaynakların ve insan kaynağının verimli şekilde kullanılması gerekiyor. Bu da bir yönetim ve organizasyon kabiliyeti ile buna olanak veren bir yapılanmayı gerektiriyor.”

Bununla birlikte görev dağılımı konusuna yönelik radikal yaklaşımların da aktivistler arasında mevcut olduğunu söylemek mümkün. Bu yaklaşımı benimseyen aktivistlere göre, “görev ‘paylaştıran’ ve süreci ‘planlayan’ [belli bir kişi] varsa mücadeleden söz etmek zorlaşıyor.” Söz konusu aktivistler hiyerarşik bir yapı içerisinde görev dağıtanlarla görev dağıtılanlar arasında kategorik bir ayırım oluşturulmasını kıyasıya eleştiriyorlar. Burada yine kuşaklar arası bakış açısı farklılığı ortaya çıkıyor: “Bir nesil var ki *baby boom*, emekli olduktan sonra örgütlenmelerin başına geçip hiyerarşik düzende kamu gibi yönetilmelerine neden oluyor. Bu nesil gitmeden örgütlenmeler nefes alamazlar. Bir diğer problem büyüdükçe vasatlaşmaları.” Çözüm olarak dile getirilen hususu ise en iyi şu cümle ifade ediyor: “Genelde beyan ediliyor, halbuki görevi birlikte oluşturmak gerektiğini düşünüyorum.”

Hiyerarşik yapı eleştirisinin yanı sıra gerek fikrîsel düzlemde gerekse de uygulamada yatay örgütlenmelere bazı eleştiriler getirildiğine şahit olduk. Uygulamalar açısından getirilen eleştiriler için şu ifadelerle yer vermek yerinde görünüyor: “Yatay örgütlenme” söylemi hakim, halbuki öyle değil uygulamalar. Yaş, tecrübe hiyerarşisi çok yaygın. Sonradan geldin diye daha az söz sahibi oluyorsun.” Aşağıdaki ifadeler de yatay örgütlenmelere yöneltilecek eleştirilerin emek

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

boyutunu öne çıkarması bakımından önemli. Görüştüğümüz aktivistler emek sürecinin kapsayıcılık kadar yatay örgütlenmelerin gündeminde olmadığını, bunun da emek sömürüsüne kapı aralayabildiğini belirtiyor:

İçinde bulunduğum kolektif TR’deki otoriterleşmenin tersine işleyen bir yapıya sahipti. Bizim örgütümüz giderek yatay ilişkilere evrildi. Bu beni biraz rahatsız etti, işin açıkçası. Yapanla yapmayanın, emeğin daha görünür olması gerektiğini düşündüğüm için bunu kısmen eleştirdim. Hep aynı kişiler üzerinde yük. Dolayısıyla zaman kaybı ve enerji israfı oluyor. Yorgunluk heves kırıyor.

Görev dağılımı konusunda ortaya çıkan bir diğer önemli husus ise gönüllülük konusu. Aktivistler tarafından gönüllülük anlayışının yaygın olmadığı ve bu nedenle işlerin kendisini bu açıdan disipline edebilen kişilere kaldığı görüşü dile getiriliyor. Bu konuda bir sistem oluşturulması gerektiği konusunda da aktivistlerin görüş birliği içinde olduğu ileri sürülebilir. Bunun nasıl sağlanabileceğine dair fikirleri şöyle sıralayabiliriz: “gönüllü emeğine dayalı örgütlenmelerde iş bölümünün netliği, herkesin üstlendiği görevi yerine getirmesi, bir iş için birden fazla kişinin müsaitliğinin sağlanması gerekli”, “gönüllülük ve rotasyon sistemlerini birleştirmek gerekir. Yani kimseyi zorlamadan karar mekanizmalarında yer almak isteyenlere dönüşümlü olarak olanak tanımak, süreler kısa tutularak hem kemikleşmeyi hem de yetersiz kalan gönüllülerin örgüte zarar vermelerini önlemek.”

Ahlakçılık Sorunu

Aktivistlerin bulundukları örgütlenmeler içindeki ilişkileri derinden etkileyen ve iyilik halleri üzerinde olumsuz bir etki yapan bir diğer sorun ahlakçılık sorunudur. Çalışmaya katılan aktivistlere içinde yer aldıkları örgütlenmelerde ahlakçılıkla karşılaşp karşılaşmadıklarını sorduk. Ahlakçılığın siyasi örgütlenmelerde kendisini nasıl gösterdiği sorusunu da aktivistlere yönelttik. Sonuç raporuna kaynak oluşturan 52 görüşmeden yalnızca 8’i daha önce içinde bulundukları örgütlenmelerde bu problemle karşılaştığını bildirdi.

Bu konuda deneyimlerini aktaran aktivistlerin ortaya koyduğu tablo ahlakçılığın sıklıkla cinsiyetçilikle birlikte yürüdüğünü kanıtlıyor. Örneğin; “ahlak cinsel ve kadına atfedilmiş bir kelime. "Kadın ahlaklı ise toplum ahlaklı" algısının güçlendiğini kadının giyimi, hareket hali ve medeni hali üzerinden çok kes ahlakçılık yapıldığı ile karşılaştım.”

Konu yalnızca cinsiyet olmadığı durumlarda da ahlakçılığın örgütsel ilişkileri zehirlediği durumlar söz konusu oluyor. Örneğin bir aktivist tarafından “Benim içinde bulunduğum yapılarda devrimci ahlak kisvesinde eril bir ahlakçılık söz konusu olabiliyor, bazılarında ise egemen ulus, din, mezhep eksenli olabiliyor” ifadesi kullanıldı. Başka biri, “genelde LGBTİQ+’lara yönelik geride bırakma eğilimi var ve sebebinin temelde ahlakçılık olduğunu düşünüyorum” diyerek meselenin çerçevesini genişletti. Aşağıdaki ifade de toplumsal mücadele içerisinde yer alan örgütlenmelerin dahi bu sorundan azade olamayabildiğine dair önemli bir örnek sunuyor:

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

Eski işimde arkadaşşıma giysisinin dekolteli olduğu, iş yerinde böyle giyinmemesi gerektiği söylendi... erkek bir patron tarafından kadın arkadaşşıma. Sebebi de göçmen kadınlarla çalışmamızmış, onlar inançlıymış da rahatsız olurmuş. Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim üzerinden yürüyor ahlakçılık.

Tüm bu örnekler bir arada düşünöldüğünde, konu hakkında görüş bildiren aktivistlerden birinin dediği gibi ahlakçılığın tahakkümü ele geçirme ile başladığı ve hiyerarşik yapı içerisinde üstün altına uyguladığı psikolojik şiddete dönüştüğü söylenebilir. Bu tür bir işleyiş, ahlakçılık konusunu konuşulur bir şey olmaktan çıkarır, böylece ahlakçılığın sınırlarının belirsizleşmesi ve yoldaşlar arasındaki ilişkileri egemen değerklerin belirlenimine kalması ile sonuçlanır.

3.4. Başa Çıkma Stratejileri ve Geleceğe Dair Beklentiler

Yukarıda, aktivistlerin kendi ifadelerinden yola çıkılarak tanımlanan sorunlar karşısında yine çalışmaya katılan aktivistlere “Tüm bu sorunlarla başa çıkabilmek için siz kişisel olarak nasıl çözümler geliştirdiniz? Sizce örgütlenmeler bu açıdan neler yapabilir?” diye sorduk. Böylece kişisel ya da örgütsel başa çıkma yöntemlerinin ne oldukları anlaşılmaya çalışıldığı gibi bu iki düzlemi karşılıklı olarak her iki tarafı da güçlendirebilecek şekilde bir araya getiren örneklerin olup olmadığını kavramaya çalıştık.

Aşağıdaki ifade bu noktaya kadar dile getirilen sorunları ve belli açılardan da çözüm önerilerini sıralayan bir örnek olarak dikkat çekiyor:

Ben örgütlü eylem içindeyken iyiyim. Bu yüzden örgütümün güçlü ve uzun ömürlü olması benim için çok önemli. Ortak iş yapmak kültürüne katkı sağlayacak bazı iletişim becerilerini geliştirmeye ihtiyacımız var bence. Yaş hiyerarşisini ya da yaş ayrımcılığını nasıl aşabiliriz bilemiyorum. Kuşaklar arası kurulacak dillerin çok güçlü olması lazım ki hareketlerin mirasları sıfırlanmasın ama diğer taraftan da kendini yenileyebilsin.

Bu ifadede örgütlü mücadeleye dair dile getirilen övgünün yanı sıra, çeşitli başa çıkma stratejileri uyguladığını söyleyen birçok aktivistin aslında yaşanan kolektif sorunlara kişisel yanıtlar aramakta olduğunu görüyoruz. Örneğın, “Kişisel olarak, ümitsiz ve her şeyi eleştiren kişilerden- ki bunlar yakınlarım da olsa- uzak duruyorum. Her şeye rağmen ümidini koruyan, aktif olan, ‘mutlaka yapacak bir şey vardır’ diyerek hayata karşı duruşu olumlu-pozitif kişilerle birlikte zaman geçirmeye, bilgi paylaşmaya, dayanışma sergilemeye özen gösteriyorum” ifadesinde olduğu gibi. Bu tavrı kopyalarmışçasına, bir başka aktivist tarafından da kendisine benzeyen insanlarla daha çok zaman geçirmeye çalıştığı ifade edildiğini şahit olduk.

Bir başka aktivist de başa çıkma yöntemi olarak kendisini tanımlamaya ve anlamlandırmaya çabaladığını belirtmiştir. Diğer bir aktiviste göre ise:

Tükenmişlik çok doğal ve yaygın maalesef insan hakları alanında. Kürek çekip çekip sadece geriye gittiğimiz için bu yılgınlık yaratıyo o yüzden izin düzenlemelerinden, özel

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

aktivitelere ya da ne bileyim insanın keyfini yerine getirecek şeyler düzenlesinler ya her şey yeterince kötü.

Konuyu örgütlenme temelinde ele alan aktivistler de söz konusu. Bu görüşü savunan aktivistler örgüt içi eğitimin önemine vurgu yapıyorlar. Psikososyal desteğin sağlanması gerektiğini; şiddetsiz iletişim, ikincil travma eğitimlerinin artırılması gerektiğini belirtiyorlar. STK çalışanı olan bir aktivist “arada bir alanlarımızın dışına çıkıp dernek çalışanlarının birlikte bir gün geçirmesi gerekiyor. İş arkadaşlarını sadece o kimlikle tanıyorsun çünkü” diyor.

Yine başa çıkma stratejilerini örgüt temelli düşünen aktivistler tarafından dile getirilen öneriler arasında “örgütlenmelerin bu açıdan aktivistlere psikolojik destek/süpervizör desteği sağlaması”, “örgütlerin toplantı biçimleri / kurguları / kendini ifade etme rahatlığı sağlama araçları bakımından kendilerini yenilemesi” ve “yerelden genele örgütlenme, değişime mahallemizde başlama” gibi öneriler yer alıyor.

Başa çıkma stratejilerinin ardından aktivistlere örgütlü olmanın en güzel yanının ne olduğu sorulduğunda umut ön plana çıkmaktadır. Örneğin bir aktivist, “örgütlenmeler bana umut veriyor. Ne olduğunu çözemesem de bir şeylerin yapılabileceğini, tüm insanlara öfkeli olmam gerekmediğini gösteriyor” diyor. Bu nokta; birçok örnekte gördüğümüz yılgınlık, tükenmişlik ve bireyselleşme arayışıyla açık bir şekilde tezat oluşturuyor. Tabi bu tezatlığın, post-faşizm koşullarında yeniden filizlenmesi ve örgütlenmelerin insanların fiziksel, zihinsel ve ruhsal açıdan iyilik halini yeşertecek biçimde yeniden organize edilmesi için başlangıç noktası oluşturabilecek nitelikte olduğunu belirtmemiz gerek. Bu anlamda aktivistlerin tüm makro koşullara ve örgütlenmelerin işleyişine yönelttikleri eleştirilere rağmen örgütlülüğü umut ilkesiyle birleştirmekte olmaları gelecek açısından, iyilik hali açısından umut verici.

Umudun dışında, aktivistler tarafından birçok başka olumlu hisse daha atıfta bulunuluyor. Bunların başında dayanışma, birlikte olma/eğleme/öğrenme, güçlenme, yalnız olmadığını hissetme, işe yarama hissi, amaç edinme, değişim yaratabilme, paylaşma ve toplum yararına çalıştığını bilme geliyor. Aşağıdaki ifade de örgütlenme ile toplumsal mücadele arasında kurduğu organik ilişki nedeniyle dikkat çekici:

Bence örgütlenmek mücadelenin kendisi. Birilerine karşı değil, önce kendimizle, yerleşmiş davranış, düşünce ve varsayımlarımız, yaklaşımlarımız, yatkınlıklarımızla. Örgütlenme sürecimde öğrendiğim kadar çok şeyi tüm ömrüm boyunca öğrenmedim diyebilirim.

Bu arada “ortak bir amacı olan, ortak bir zemini olan insanlarla olmak” da örgütlü olmanın güzel yanları arasında anılırken; benzer olunan kişilerle birlikte olmanın güçlendiriciliğine yapılan vurgu düşündürücü. Bu benzerlik vurgusu otoriterleşme içerisinde toplumsal bağlarını belirli ölçüde kaybeden ve hükümetin yoğun baskısına maruz kalan insanlar açısından belirli bir yere kadar anlaşılabilirken toplumsal mücadeleler açısından siyaseti daraltan bir niteliğe sahip.

Son olarak aktivistlere kendi ve de içinde yer aldıkları mücadeleler açısından geleceğe ilişkin beklentilerini ne olduğu sorusunu yönelttik. Bu soru karşısında, topluma ilişkin umudunu yitirmiş olan aktivistlerin görüşlerini aşağıdaki ifade dile getiriyor:

Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali ve Örgütsel Güçlenme Araştırma Raporu

Bir şey beklemiyorum belki, umutlu değilim. Tutuklanmamak ve hayatta kalmak! daha güçlü bir sivil toplum olabilir. Güçlenebileceğimiz bir siyasi zemin. Toplumdan da hiçbir şey beklemiyorum. Uzun zaman önce bıraktım toplumdan beklemeyi, kendimi korumak için. Umudum yok diyemem ama beklentim yok.

Beklentiler; “kişisel ve sistematik iyileşmeye zemin oluşturacak alanlar yaratmak”, “ölmeden ayrımcılığın bittiğini ve ekolojik ekosistemin yeniden düzeldiğini görmek”, adil ve eşit bir yaşamın kurulduğu, İstanbul Sözleşmesine geri döndüğü ve LGBTİQ+’ların haklarına kavuştuğu bir toplum yönünde biçimleniyor.

Bu hedeflerin yanında aktivistlerce gerek kişisel gerekse de spesifik mücadeleler ya da toplumsal açıdan farklı ölçeklerdeki beklentiler dile getiriliyor. Örneğin, bir aktivist “kadın örgütlenmesinden her zaman umudum var ama genel geçer siyaset açısından hiçbir umudum yok geleceğe dair, hersey hep daha kötü olacak gibi geliyor” derken bir diğeri beklentilerini “kişisel hayat kalitem ve toplumsal olarak muhatap alınma” biçiminde özetliyor.

Beklentisi “insanlığın ve dünyanın yaşadığı birçok sorunun temelinde yer alan kapitalizmin son bulması” yönünde olanlar olduğu gibi tek beklentisi eylem planlarının kâğıtta kalmadığı, yürütme izleme ve değerlendirme prosedürlerinin işlediği bir hareket olan aktivistlerin de mevcut olduğunu görüyoruz.

Sonuç olarak bakıldığında bugün içinde bulunulan koşullar ve bunlara rağmen geleceğe yönelik olarak sahip olunan beklentileri bir araya getirdiğimizde, karşımıza bir aktivistin şu ifadesinde yer alana kombinasyonun çıktığını söylemek mümkün:

Yalnız olmadığını hissetmek. Sana benzemeyen insanlarla da ortaklaşacağını bilmek. Özellikle kapitalizm koşullarında çalışma rekabetini hisseden insanların dayanışma ruhuyla tanışması yaşam enerjisine dair olumlu bir yön. Zorunluluklar içermeyen örgütlenmeler yaşam enerjisini artırır.

Sonuç

Türkiye’de Politik İyilik Halinin Quir Feminist Perspektifle Güçlendirilmesi başlıklı çalışmamız kapsamında “Türkiye’de Aktivistlerin İyilik Hali” üzerine yaptığımız araştırmanın ilk kısımda ağırlıklı olarak kapalı uçlu sorulara yer verdiğimiz yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirirken, ikinci kısımda ise yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yürüttük. Yaşları 25 ile 69 arasında değişen 52 aktivistle görüştük. Bunların 45’i kendisini kadın, 6’sı erkek ve 1’i non-binary olarak tanımladı. Görüştüğümüz kişilerin 28’i yüksek öğretim mezunu ya da öğrencisi iken kalan 24 kişiden biri lise mezunu, diğerleri lisans mezunudur. Bu kişilerin çoğunluğu İstanbul’da yaşamakta, İstanbul’u Ankara ve İzmir takip ediyor.

İyilik hallerini ölçerken eğitim, sağlık, çalışma dahil olmak üzere kişilerin yaşamlarını biçimlendirmek amacıyla yürüttükleri faaliyetleri, siyasal katılım ve yönetimi, toplumsal bağ ve ilişkileri, vatandaşların çevre ile kurduğu ilişkiyi ve hem ekonomik hem de fiziksel anlamıyla güvenliği iyilik halinin asli göstergeleri arasında tanımladık. Bunların yanında adaleti (özellikle gelir adaleti), ortak iyiye hizmet eden kurumların varlığını ve vatandaşlara değer verilen, saygı gösterilen haysiyetli bir yaşamı da iyilik halinin bileşenleri arasında değerlendirdik. Çalışmada özellikle otoriter bir rejimde iyilik halini ölçmek açısından toplumsal ve politik koşulların da ekonomik koşullar kadar belirleyici olduğunu göz önünde bulundurduk.

Türkiye’de Vatandaşların İyilik Halleri isimli raporda da belirtmiş olduğumuz gibi, Türkiye’de vatandaşlar siyasetin ürettiği kutuplaşmadan çeşitli şekillerde etkileniyorlar. Çalışmamız, kutuplaşmanın etkilerinin toplumun tüm alanlarına yansımaları; mekâna, kurumlara ve yargıya sirayet etmesi aktivistlerin faaliyetlerini yürütüş biçimleri üzerinde de olumsuz anlamda etkili olduğunu gösteriyor. Görüştüğümüz aktivistlerin yüzde 82’si kutuplaşmanın kendilerini ve aktivizm faaliyetlerini olumsuz etkilediğini belirtti. Yürütmüş oldukları faaliyetler nedeniyle toplumsal ilişkileri açısından sorun yaşayıp yaşamadıklarını sordüğümüzda; aktivistlerin yüzde 65’inin toplumsal ilişkilerini çeşitli düzeylerde riske ederek politik faaliyet yürütmek zorunda kaldığını gördük.

Kutuplaşmanın yarattığı bu olumsuz tabloya rağmen, aktivistlerin içinde yer aldıkları mücadeleye bireysel anlamda bir etki yarattıklarını düşündüklerini gözlemledik. *Türkiye’de Vatandaşların İyilik Halleri* isimli çalışmada gösterdiğimiz gibi Türkiye’de siyasete katılım düşük olsa da aktivistler açısından tatmin olma, bir şeyleri değiştiriyorum ve güçlüyüm algısı yüksek. Aktivistler arasında üyesi olduğu toplumsal hareketin Türkiye’nin siyasal sorunlarına çözüm bulmak açısından kısmen de olsa etkili bir siyaset ortaya koyabildiğini düşünenlerin oranı da oldukça yüksek. Bu nedenle de aktivistler, bu faaliyetleri neticesinde yakın çevreleriyle -aileleri ve arkadaşlarıyla- kurdukları ilişkiler de dahil olmak üzere toplumsal ilişkilerinin güçlendiğini ifade ediyor. Bu da tüm dışsal koşullara ve daha sonrasında örgütlenmelere dahil dile getirilen problemlere rağmen aktivizmin iyilik halleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu gösteriyor.

Görüştüğümüz aktivistlerin yüzde 80’inden fazlası çalışıyor, ancak güvenceli bir işte çalışabilenlerin oranı bunun yarısı ile sınırlı. Bu istatistiğin zaten politik faaliyetleri nedeniyle kırılgan bir pozisyonda olan aktivistlerin yarıya yakının güvencesiz çalışma koşulları altında

olduğunu göstermesi açısından çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca aktivistlerin üçte birinin toplumsal mücadele içindeki konumları nedeniyle çalışma süreçleri açısından işyerinde sorun yaşadığını görüyoruz. Aktivistler arasında yaygın olarak görülen güvencesiz çalışma durumu ve emek süreci konusundaki farkındalığın iyilik hali üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, örgütlenmelerin bu konuya daha çok kaynak ve zaman harcamaları gerektiğini sonucunu çıkardık.

Politik ve ekonomik koşullar dışında aktivistlerin iyilik hallerini en çok zorlayan unsurlar arasında otoriterleşme süreciyle birlikte toplumsal yaşamda güçlenen ve yaygınlaşan ahlakçılık ve cinsiyetçilik olguları yer alıyor. Aktivistlerin 75’i, *Türkiye’de Vatandaşların İyilik Halleri* isimli çalışmada çıkan oranları teyit edersene, bu olumsuz etkilerle başa çıkmak için kişisel ya da örgütsel olarak izledikleri yöntemlerin olduğunu belirtiyor. Kişisel anlamda öne çıkan yanıtlar arasında kendi olmaya devam etmek, kişisel olarak okumalar yapmak ve kişisel olarak cinsiyetçi insanlarla muhatap olmaktan kaçınmak gibi toplumdan uzaklaşmayı getiren seçeneklerin tercih edildiğini gördük. Örgütler açısından alınan tedbir oranının düşük kaldığını belirtmeliyiz. Var olan az sayıdaki tedbir arasında politika yapıcılara etki etmek, atölye çalışmaları ve dilin düzelmesi için yapılan dernek içi çalışmalar sayıldı.

Çalışmamızın ikinci bölümünde aktivistlerin kişisel iyilik hallerini politik ve ekonomik bağlamının ötesine geçerek daha yakından inceledik. Aktivistlerin ruhsal açıdan yaşadıkları sorunlar konu olduğunda pandemi döneminin yarattığı sorunlar ve özellikle bu dönemde başa çıkmak zorunda kaldıkları yalnızlık duygusu öne çıktı. Bunun yanında öfke ve umutsuzluk, depresyon ve karamsarlık gibi duygularla çok sık mücadele ettiklerini öğrendik. Olumsuz duyguların yoğunlaşması açısından Türkiye’nin son dönem tarihi ve bu çalışmada etkilerini özellikle vurguladığımız otoriterleşmenin gelişimi ile paralel olarak, 2015 yılını milat olarak andıklarını gördük. Toplumsal değişim-dönüşüm için verdikleri çabaların post-faşist rejimin politika ve uygulamaları nedeniyle tekrar tekrar başa döndüğünü görmenin kaygılandırıcı olduğu sonucuna eriştik.

Fiziksel iyilik hallerini sorduğumuzda, aktivistlerin üçte ikiye yakını kilo alımı ya da kaybı, hafıza geriliği ya da sağlıksız beslenme konularından muzdarip olduğunu dile getirdi. Zihinsel güçlenmeyi konu ettiğimizde de pandemi döneminin yarattığı olumsuz etkiler ön plana çıktı. Gündemi takip etmenin ve dolayısıyla otoriterleşmenin sonuçlarına maruz kalmanın aktivistlerin zihinsel iyilik hallerine zarar verdiğini gördük. Ayrıca gündeme ilişkin haber alma yolları içerisinde sosyal medyanın öne çıktığını, bunun da siyasetteki kutuplaşmanın yansımalarının aktivistlerin bireysel olarak deneyimledikleri bir ortam halini aldığını gördük. Aktivistler sıklıkla sosyal medyadan kaçındıklarını ve farklı sosyal medya ortamları arasındaki ayrımları gözettiklerini belirttiler. Yine de tüm olumsuz yanlarına rağmen zaman zaman sosyal medyada ortak aklın egemen olduğu ve adaletsizliklere hep birlikte ses çıkarıldığı anların yaşanması burayı aktivistler için vazgeçilmez bir ortak alan haline getiriyor.

Aktivistlerin mevcut koşullardaki iyilik hallerini değerlendirdikten sonra politika alanına yoğunlaştık. Öncelikle siyasi partilere bakış açılarını anlamaya çalıştık. Görüştüğümüz aktivistlerin ezici bir çoğunluğu siyasi partilerin ülkenin sorunlarını çözmek açısından hala önemli kurumlar olduğunu ama bu işlevi yerine getirme konusunda başarısız olduklarını düşündüklerini

gördük. Yüzde 30’unun halihazırda bir siyasi partiye üye olduğunu düşündüğümüzde bu mevcut partilere olan güvenin düşüklüğünü göstermesi açısından çarpıcı. Söz konusu oran, *Türkiye’de Vatandaşların İyilik Halleri* isimli çalışmada ortaya koyduğumuz yüzde 13,9’luk vatandaşların genel siyasi parti ve derneklere üyelik oranının üstünde olmasına rağmen, yine de düşük bir orana tekabül ediyor. Bu durum, aktivistlerin ülkenin sorunlarının çözümünde partiler içerisinde oynayabilecekleri role dair kuşkuları olduğunu ve umutlarını ve beklentilerini söz konusu mecralardan yitirmiş oldukları anlamına geliyor. Görüştüğümüz aktivistlere bunun nedenlerini sordüğümüzde partiler bünyesinde siyaset yapmanın üyeleri açısından zorlayıcı olduğu, siyasi partilerin modasının geçtiği görüşü ile siyasi partilerin hiyerarşik bir yapıya sahip olması gerekçeleri dile getiriliyor.

Aktivistlerin iyilik hallerini bireysel iyilik halleri ile örgütlülüklerinin iyilik hallerinin bileşimi olarak değerlendiriyoruz. Bu nedenle örgütlenmeler içindeki iyilik hallerini aktivistlere sorduk. İyilik halinin kendisinin bir konu olarak örgütlerin bünyelerinde konuşulup konuşulmadığını sorduk. Görüştüğümüz aktivistler iyilik halinin örgütlenmelerin içinde zaman zaman konuşulduğunu belirtti. Aktivistlerce bu konuşmaların büyük bir kısmının yetersiz ve örgütlenmeleri güçlendirmeye yönelik olmadığı yönünde yorumlar yapıldı. İyilik halinin korunması, örgütlü eylem içindeki kolektif/politik bir husus olmak yerine gündeme geldiği durumlarda bile politikadan kopuşla erişilecek bireysel bir durum olarak tanımlanıyor.

Söz konusu konuşmaların sorunları örgütlenme içindeki iyilik halini çözecek mekanizmalara dönüştürdüğü konusunda bir bilgi edinemedik. Bu nedenle iyilik haline ilişkin konuların ertelenemeyecek şekilde gündeme gelmesini bu konuda acilen hareket edilmesi gereken ihtiyacın varlığına işaret ettiği biçiminde yorumluyoruz.

İyilik halini gözetmeme dışında örgütlenmeler açısından farklı sorunlar da mevcut. Otoriterleşmenin yarattığı baskı ve korku ortamının örgüt üyelerine sirayet etmiş olması bu konuda dile getirilen ilk hususlardan biri oldu. Güven inşasındaki yetersizlik, kuşaklar arası değişen örgütlenme anlayışı ve bunun bir çatışma haline gelmesi; STK’larda yürütülen faaliyetlerin iş odaklı olması ve dönüştürücü perspektiften uzaklık; iletişim; mali ve insan kaynağının azlığı dile getirilen sorunlar arasında yer aldı.

Önemli bir sorun alanı olarak görev paylaşımına odaklandık. Görüştüğümüz aktivistler, Türkiye’de görev dağılımı konusunda yerleşmiş bir yöntemin olmadığı ve bu yüzden örgütlenme bünyesinde yer alan insanların yöneticilerin kişisel özelliklerine göre farklı tecrübeler edindiklerini dile getirdiler. Bu konuda daha radikal bir yaklaşımı benimseyen aktivistler, görevleri ‘paylaştıran’ ve süreci ‘planlayan’ [belli bir kişi] varsa mücadeleden söz edilemeyeceğini belirttiler. Ayrıca, birçok aktivist yatay örgütlenme söyleminin hâkim olduğunu ancak durumun uygulamada böyle olmadığını belirtti. Yaş ve tecrübe hiyerarşisi çok yaygın olduğunu dile getirdiler. Sonradan gelenlerin ayrımcılığa uğradığını ve örgütlenme için fazladan emek sarf edenlerin emeğinin gözetilmediğini bildirdiler. Gönüllülük konusunda da sorunlar yaşandığını, rotasyon sistemlerinin kısa süreli görevlendirme yapmanın zaruri olduğunu ifade ettiler.

52 görüşmeden yalnızca 8’i daha önce içinde bulundukları örgütlenmelerde ahlakçılık problemiyle karşılaştığını söyledi. Bu sorunu genellikle eril bir ahlakçılık olarak yaşadıklarını bazılarında ise

egemen ulus, din, mezhep eksenli olabildiğini ve LGBTİQ+’lara yönelik geride bırakma eğiliminin olduğunu ifade ettiler. Yaptığımız görüşmelerden ahlakçılığın tahakkümü ele geçirme ile başladığı ve hiyerarşik yapı içerisinde üstün altına uyguladığı psikolojik şiddete dönüştüğü sonucuna ulaştık. Bu tür bir işleyişin, ahlakçılık konusunu konuşulur bir şey olmaktan çıkardığını, böylece ahlakçılığın sınırlarının belirsizleşmesi ve yoldaşlar arasındaki ilişkileri egemen değerlerin belirlenimine kalması ile sonuçlandığını görüyoruz.

Yukarıda tanımlanan sorunlara karşı aktivistlerin kişisel ya da örgütsel başa çıkma yöntemlerinin ne oldukları anlaşılmaya çalıştık. Bu iki düzlemi karşılıklı olarak her iki tarafı da güçlendirebilecek şekilde bir araya getiren örneklerin olup olmadığını kavramaya çalıştık. Birçok aktivistin aslında yaşanan kolektif sorunlara kişisel yanıtlar aramakta olduğunu gözledik. Bunun sıkça karşımıza çıkan örneklerinden biri, kendisine benzeyen insanlarla daha çok zaman geçirmeye çalışmak. Benzer olunan kişilerle birlikte olmanın güçlendiriciliğine yapılan vurgu; kutuplaşmanın, tahammülsüzlüğün, toplumsal bağlardaki kopuşun ve kompartımanlaştırmanın etkileri göze alınınca anlaşılır ancak yine de düşündürücü. Örgütlenme temelindeki başa çıkma stratejilerinden bahseden aktivistler de söz konusu. Bu görüşü savunan aktivistler örgüt içi eğitimin önemine vurgu yapıyorlar. Örneğin, STK’larda çalışan aktivistler kimi sosyal etkinlikler vasıtasıyla birlikte çalıştıkları insanlarla aralarındaki bağı iş arkadaşlığının ötesine taşıma gibi öneriler sundular.

Son olarak aktivistlerin geleceği bakışlarını öğrenmeye çalıştık. Bu anlamda en çok karşılaştığımız ve bizi de heyecanlandıran husus umut oldu. Umut hala korunan, hatta somut beklentilerden bağımsız biçimde var olamaya devam eden, bir ilke aktivistler için. Hala bir şeylerin yapılabileceğini, diğer insanlardan boş vermemeyi beraberinde getiriyor. Bu nokta; birçok örnekte gördüğümüz yılgınlık, tükenmişlik ve bireyselleşme arayışıyla açık bir şekilde tezat içinde. Biz de bu tezatlığın, post-faşizm koşullarında yeniden filizlenmesi ve örgütlenmelerin insanların fiziksel, zihinsel ve ruhsal açıdan iyilik halini yeşertecek biçimde yeniden organize edilmesi için başlangıç noktası oluşturabilecek nitelikte olduğu sonucunu çıkardık. Bu anlamda aktivistlerin tüm makro koşullara ve örgütlenmelerin işleyişine yönelttikleri eleştirilere rağmen örgütlülüğü umut ilkesiyle birleştirmekte olmaları gelecek açısından, iyilik hali açısından umut verici. dayanışma, birlikte olma/eğleme/öğrenme, güçlenme, yalnız olmadığını hissetme, işe yarama hissi, amaç edinme, değişim yaratabilme, paylaşma ve toplum yararına çalıştığını bilme gibi pozitif duygular da bu umut ilkesi sayesinde işlemeye devam ediyor.